

III. JURISPRUDENȚĂ

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA VALDHUTER ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI¹

La originea cauzei se află cererea domnului Ioan Florinel Valdhuter care a sesizat Curtea în temeiul art. 34 din Convenție, susținând că i-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil și a denunțat durata lipsită de caracter rezonabil a procesului penal împotriva sa.

În fapt, reclamantul, în anul 2000, comercializa piese auto second-hand. În luna februarie 2000 acesta a fost convocat la sediul Poliției Municipiului Baia Mare pentru a da o declarație cu privire la achiziționarea a trei autoturisme de la un anume I.R.

Ulterior, reclamantul a mai dat o nouă declarație, de această dată la sediul Poliției Municipiului Oradea. În urma acestei declarații, poliția a decis începerea urmăririi penale împotriva lui și reținerea sa, fiind acuzat că a cumpărat în cunoștință de cauză autoturisme furate.

Reclamantul a fost audiat de procuror, în prezența unui avocat numit din oficiu. Acesta a declarat: că achiziționase trei autoturisme de la I.R.; că I.R. refuzase să îi înmâneze documentele de identificare a autoturismelor și îi propusese să i le vândă. În cele din urmă, reclamantul îi solicitase lui A.V. dezmembrarea primului autoturism, pentru a vinde piesele și a recunoscut că a șters seria motorului, care nu ar fi fost lizibilă, iar celelalte două autoturisme fuseseră parcate la domiciliul lui A.V.

În aceeași zi, procurorul a dispus arestarea preventivă a reclamantului pe o perioadă de 30 de zile, iar ulterior, durata arestării preventive a persoanei în cauză a fost prelungită de către instanță până la 12 aprilie 2000, dată la care reclamantul a fost pus în libertate.

În cursul urmăririi penale au fost audiate: I.R. care a recunoscut că furase 13 autoturisme, în urma unor „comenzi” și că vânduse autoturismele

respective la prețuri derizorii, fără să încheie contracte de vânzare-cumpărare și fără să le furnizeze documentele de identificare a acestor autoturisme (potrivit acestuia, reclamantul se număra printre aceste persoane); A.V. care a confirmat că reclamantul îi dăduse aceste trei autoturisme pentru a le dezmembra și alte două persoane care au recunoscut că l-au ajutat pe I.R. să fure autoturismele în cauză.

Prin Rechizitoriul din 8 iunie 2000, parchetul a dispus trimiterea în judecată a lui I.R., sub acuzația de furt, și a reclamantului, sub acuzația de furt calificat. Alte opt persoane au fost, de asemenea, trimise în judecată sub acuzația de complicitate la furt și tăinuire.

Procesul reclamantului

La 27 aprilie 2004, Judecătoria Oradea a decis disjungerea din dosarul referitor la reclamant a dosarului referitor la I.R.. În cursul procesului împotriva reclamantului și a celorlalți opt inculpați, reclamantul a fost reprezentat de un avocat care a solicitat achitarea acestuia și, în subsidiar, schimbarea încadrării juridice a faptelor de care era acuzat acesta, în tăinuire. Reclamantul nu a fost audiat de instanță.

Prin Sentința penală din 10 aprilie 2007, Judecătoria Oradea a dispus schimbarea încadrării juridice a faptelor de care era acuzat reclamantul, în complicitate la furt, apreciind că faptele în cauză nu produsese consecințe grave, și a condamnat persoana în cauză la trei ani de închisoare cu executare. Reclamantul a declarat apel împotriva acestei sentințe și a solicitat achitarea sa motivând că: la baza condamnării sale au stat declarațiile date de I.R. în cursul urmăririi penale; că I.R. nu fusese audiat în primă instanță, și, ulterior, I.R. revenise asupra declarației sale inițiale în cadrul procesului penal desfășurat în paralel împotriva sa și că negase orice înțelegere cu reclamantul,

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 59 din 19 ianuarie 2018.

în prealabil sau ulterior săvârșirii furturilor, în privința tănuirii.

În ședința din 3 iunie 2009, reclamantul a solicitat audierea lui I.R. Tribunalul Bihor nu s-a pronunțat cu privire la această cerere.

Prin Decizia din 26 iunie 2009, tribunalul a anulat parțial sentința dată de Judecătoria Oradea apreciind că faptele fuseseră stabilite corect de către judecătoria, dar că trecerea timpului determinase diminuarea impactului lor în societate. În consecință, a pronunțat suspendarea executării pedepsei.

Reclamantul a formulat recurs împotriva acestei decizii la Curtea de Apel Oradea, motivând că a fost condamnat fără să fi fost audiat vreodată de către instanțele inferioare și că a fost încălcat art. 6 parag. 1 din Convenție, astfel cum este interpretat în Hotărârea Constantinescu împotriva României (nr. 28.871/95, CEDO 2000-VIII). În plus, acesta a reiterat motivul potrivit căruia I.R. nu fusese audiat de instanțele respective, întrucât I.R. revenise asupra declarației sale în cadrul procesului penal desfășurat în paralel împotriva lui și negase orice înțelegere cu reclamantul, în prealabil sau ulterior săvârșirii furturilor, în privința tănuirii. De asemenea, a mai precizat că I.R. depusese o plângere penală pentru cercetare abuzivă împotriva agenților de poliție care i-au luat primele sale declarații și că declarațiile au fost luate în considerare de către instanțele inferioare în vederea condamnării sale. Astfel, reclamantul a apreciat că instanțele își întemeiaseră deciziile pe probe obținute în mod nelegal, în urma aplicării unor tratamente contrare art. 3 din Convenție. Or, potrivit reclamantului, o astfel de situație contravenea dispozițiilor art. 64 din Codul de procedură penală, care interzicea folosirea mijloacelor de probă obținute în mod nelegal.

Reclamantul a fost audiat de instanța de recurs susținându-și din nou nevinovăția. I.R. nu a fost citat în vederea audierii sale. Prin decizia definitivă din 11 mai 2010, Curtea de Apel Oradea a respins recursul reclamantului, dar nu s-a pronunțat asupra legalității declarațiilor lui I.R..

Procesul penal împotriva lui I.R.

La 15 iunie 2004, după disjungerea dosarului referitor la I.R. din dosarul reclamantului, Judecătoria Oradea l-a audiat pe I.R. Acesta a

recunoscut că săvârșise furturile, dar a negat orice înțelegere cu reclamantul, în prealabil sau ulterior săvârșirii furturilor, în privința tănuirii. Prin sentința penală definitivă din 18 august 2004, Judecătoria Oradea l-a condamnat pe I.R. la cinci ani de închisoare cu executare, pentru infracțiunea de furt.

Plângerea penală formulată de I.R. privind supunerea la rele tratamente de către agenții de poliție

La 21 septembrie 2009, I.R. a depus o plângere penală împotriva agenților de poliție din Oradea și a celor de la Inspectoratul de Poliție Județean Bihor, care i-au luat primele sale declarații, acuzându-i că l-au cercetat abuziv (fusese lovit cu bastonul și amenințat), dacă refuză să dea declarație în sensul dorit de ei. De asemenea, acesta a menționat că reclamantul fusese un cumpărător de bună-credință și, în această privință, a precizat că persoana în cauză se informase de fiecare dată cu privire la proveniența autoturismelor, că verificase documentele de identificare și seria vehiculelor și că nu fusese niciodată informată că era vorba despre autoturisme furate.

Printr-o Rezoluție din 29 septembrie 2009, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Oradea a dispus neînceperea urmăririi penale ca urmare a prescrierii faptelor imputate.

Cu privire la pretinsa încălcare a art. 6 § 1 și art. 6 § 3 din Convenție din cauza imposibilității de a-i adresa întrebări lui I.R. Reclamantul susține că dreptul său la un proces echitabil nu a fost respectat, pe motiv că, în cursul procedurii desfășurate în fața instanțelor, nu a putut să îl confrunte pe I.R., în pofida faptului că declarația acestuia din urmă a fost luată în considerare pentru condamnarea lui. Acesta invocă art. 6 parag. 1 și art. 6 parag.3 lit. d) din Convenție.

Curtea reamintește că cerințele de la art. 6 § 3 lit. d) reprezintă aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 § 1; prin urmare, aceasta va examina capătul de cerere formulat de reclamant din perspectiva acestor două texte coroborate [Schatschaschwili împotriva Germaniei (MC), nr. 9.154/10, pct. 100, CEDO 2015].

Constatând că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție și că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate, Curtea îl declară admisibil.

Motivarea Curții

a) Principii generale relevante

Curtea face referire la principiile relevante referitoare la criteriile de apreciere a capetelor de cerere formulate în temeiul art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție în ceea ce privește absența martorilor din ședința de judecată, astfel cum sunt expuse în hotărârile Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit [(MC), nr. 26.766/05 și 22.228/06, pct.118-147, CEDO 2011] și Schatschaschwili împotriva Germaniei (MC), nr. 9.154/10, pct. 100, CEDO 2015.

Potrivit principiilor stabilite în Hotărârea Al-Khawaja și Tahery, citată anterior, examinarea compatibilității cu art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție a unei proceduri, în cadrul căreia declarațiile unui martor care nu s-a înfățișat și nu a fost audiat în cadrul procesului sunt utilizate ca probe, presupune trei etape (ibid., pct. 152). Astfel, Curtea trebuie să stabilească:

(i) dacă exista un motiv serios care să justifice neprezentarea martorului și, în consecință, admiterea ca probă a declarației scrise a acestuia (ibid., pct. 119-125);

(ii) dacă declarația scrisă a martorului absent a constituit fundamentul unic sau decisiv pentru condamnare (ibid., pct. 119 și 126-147); și

(iii) dacă existau elemente compensatorii, în special garanții procedurale solide, suficiente pentru a contrabalansa dificultățile cauzate apărării ca urmare a admiterii unei astfel de probe și pentru a asigura echitatea procedurii în ansamblul său (ibid., pct. 147).

Trebuie accentuat că lipsa unor motive serioase care să justifice absența unui martor în acuzare constituie un element important în ceea ce privește aprecierea caracterului echitabil în ansamblu al unui proces; un astfel de element poate să încline balanța în favoarea constatării unei încălcări a art. 6 parag.1 și art. 6 parag. 3 lit.d) din Convenție (ibid., pct. 113 in fine). În plus, având în vedere că preocuparea Curții este să se asigure că procedura este echitabilă în ansamblul său, trebuie să verifice dacă existau elemente compensatorii suficiente nu

doar în cauzele în care declarațiile scrise ale unui martor absent constituie temeiul unic sau decisiv pentru condamnarea acuzatului, dar și în cele în care Curtea consideră că este dificil de stabilit dacă aceste elemente constituie proba unică sau decisivă, dar este totuși convinsă că acestea au o anumită importanță și că admiterea lor i-ar fi putut cauza dificultăți apărării. Impactul factorilor compensatorii necesari pentru ca procesul să fie considerat echitabil depinde de importanța pe care o au declarațiile martorului absent. Cu cât această importanță este mai mare, cu atât trebuie să fie mai solide elementele compensatorii pentru ca procedura să fie considerată echitabilă în ansamblul ei (Seton împotriva Regatului Unit, nr. 55.287/10, pct. 59, 31 martie 2016).

b) Aplicarea acestor principii în speță

În speță, Curtea trebuie așadar să verifice cele trei etape ale criteriului Al-Khawaja și Tahery – în ordinea definită în această hotărâre – care sunt interdependente și care, considerate împreună, servesc la a stabili dacă procedura penală în cauză a avut un caracter echitabil general (Schatschaschwili, citată anterior, pct. 118).

Curtea observă, de la bun început, că primele instanțe nu au invocat niciun motiv pentru a justifica omisiunea audierii lui I.R. Ulterior, în cadrul măsurilor premergătoare revizuirii inițiate de reclamant, acest martor a fost audiat doar de procuror. Guvernul nu a prezentat niciun motiv de ordin procedural sau juridic pentru a justifica faptul că Judecătoria Oradea nu a audiat martorul în cauză (a se vedea, mutatis mutandis, Gokbulut împotriva Turciei, nr. 7.459/04, pct. 59, 29 martie 2016). Prin urmare, Curtea concluzionează că instanțele naționale nu au invocat motive serioase care să justifice neprezentarea lui I.R. și admiterea ca probă a declarației date de acesta în cursul urmăririi penale.

Curtea va examina dacă declarația acestui martor a constituit temeiul unic sau decisiv pentru condamnarea reclamantului. În această privință, Curtea subliniază, de la bun început, că instanțele interne – și în special Curtea de Apel Oradea, în Decizia sa penală definitivă din 11 mai 2010 – au făcut referire la declarațiile lui I.R. în sensul că acestea stăteau la baza tezei vinovăției reclamantului.

Curtea observă, în continuare, că, în cadrul măsurilor premergătoare revizuirii, Judecătoria Oradea, declarând în același timp că nu îi revenea sarcina aprecierii probelor, a hotărât că declarația lui I.R. nu constituia proba unică, nu avea o valoare prestabilită și nu prevala asupra celorlalte elemente de probă. Curtea apreciază că această concluzie nu pare a fi arbitrară și observă că alte probe fundamentează stabilirea vinovăției, precum, de exemplu, declarațiile reclamantului în persoană sau cele ale lui A.V. Cu toate acestea, Curtea nu poate să ignore că I.R. era autorul infracțiunii de furt și că reclamantul a fost condamnat pentru complicitate la această infracțiune. În plus, declarațiile lui I.R. constituiau singura probă clară care confirma teza reținută de instanțe, potrivit căreia reclamantul comandase săvârșirea furturilor Deși consideră că este dificil să stabilească dacă declarațiile lui I.R. au constituit în acuzare proba decisivă în cauză, Curtea este convinsă totuși că aceste declarații aveau o anumită importanță, chiar una însemnată, și că administrarea lor a cauzat dificultăți apărării. În aceste condiții, era necesar ca în speță să existe solide elemente compensatorii, suficiente pentru a contrabalansa dificultățile cauzate apărării (a se vedea, *mutatis mutandis*, Schatschaschwili, citată anterior, pct. 116).

În această privință, Curtea observă că, potrivit Guvernului, condamnarea reclamantului avea la bază un ansamblu de probe concordante, printre care, mărturiile complicilor lui I.R. și mărturia lui A.V., cercetări la fața locului și înscrisuri.

În sensul prezentei cauze, Curtea se limitează la a constata că reclamantul nu a avut posibilitatea, nici în etapa urmăririi penale, nici în fața instanțelor, de a adresa întrebări martorilor ale căror declarații au fost luate în considerare de instanțele naționale. În plus, instanțele nu au procedat la o examinare meticuloasă a credibilității martorilor absenți și a fiabilității declarațiilor acestora.

Curtea subliniază că, în ceea ce privește declarația lui I.R., instanțele au omis să răspundă argumentului reclamantului întemeiat pe nelegalitatea acestui mijloc de probă, care ar fi fost obținut în urma unei constrângeri exercitate de agenții statului și abia în cursul procedurii de revizuire, Judecătoria Oradea a hotărât că argumentului îi lipsea credibilitatea.

Având în vedere cele de mai sus, Curtea nu poate decât să constate absența unor măsuri procedurale adoptate de instanțele interne pentru a compensa imposibilitatea reclamantului de a-i adresa în mod direct întrebări lui I.R. Aceasta deduce că instanțele nu au luat măsurile compensatorii care ar fi permis o apreciere echitabilă și adecvată a fiabilității elementelor de probă neverificate (Schatschaschwili, citată anterior, pct. 163).

Toate elementele menționate anterior îi sunt suficiente Curții pentru a concluziona că au fost încălcate art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție.

Cu privire la pretinsa încălcare a art. 6 § 1 din Convenție

Reclamantul pretinde că durata procedurii penale în cauză este incompatibilă cu cerința „termenului rezonabil”.

Curtea observă, în speță, că procedura a început la 29 februarie 2000, cu prima audiere a reclamantului de către poliție, și că aceasta s-a încheiat la 11 mai 2010, prin pronunțarea deciziei Curții de Apel Oradea. Prin urmare, această procedură a durat zece ani două luni și douăsprezece zile pentru parcurgerea a trei grade de jurisdicție.

Curtea consideră că, în prezenta cauză, durata procedurii în litigiu este excesivă și nu răspunde cerinței „termenului rezonabil”. Rezultă că acest capăt de cerere este admisibil și că a fost încălcat art. 6 § 1 din Convenție.

Pentru aceste motive, Curtea, în unanimitate:

1. declară cererea admisibilă în ceea ce privește capetele de cerere întemeiate pe omisiunea audierii lui I.R. de către instanțele naționale și pe durata procedurii penale îndreptate împotriva reclamantului și inadmisibilă în ceea ce privește capetele de cerere întemeiate pe art. 5 din Convenție;

2. hotărăște că au fost încălcate art. 6 parag. 1 și art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenție ca urmare a faptului că instanțele naționale nu l-au audiat pe I.R.;

3. hotărăște că a fost încălcat art. 6 parag. 1 din Convenție din cauza duratei procesului penal împotriva reclamantului;

4. hotărăște că nu este necesară examinarea admisibilității și a temeiniciei celorlalte capete de cerere, întemeiate pe art. 6 § 1 și art. 6 § 3 din Convenție.